

*Владица Тодоровић**
Независни истраживач

КОМУНИСТИЧКИ АТЕИЗАМ И ИСЛАМСКА РЕЛИГИЈА КАО ФАКТОРИ ОДВАЈАЊА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ ОД СРБИЈЕ

Сажетак

Комунисти су 1943. на другом заседању Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ) поделили државу на шест република и одредили будуће републичке границе. Ову одлуку спровели су у дело када су освојили власт 1945. а онда су и Србију поделили, као једину републику у СФРЈ, давајући разне облике територијалне аутономије Војводини и Косову и Метохији (КиМ) 1945, 1963. и 1974. у оквиру Србије. Војводина и КиМ биле су аутономије у оквиру Србије, са својом администрацијом, и могле су прегласавати Србију у власти на нивоу СФРЈ, јер су као и Србија након 1974. имале један глас у југословенској федерацији. Посебан проблем био је са КиМ, где је живела мањина Срба, и где је ова територија временом добијала ингеренције републике и за време владавине Комунистичке партије и Савеза комуниста, одвајала се од Србије. Претпостављамо да су комунисти у складу са својом антисрпском и атеистичком идеологијом за време своје власти од 1945. до 1990. одвајали КиМ од Србије. Али од пада комунизма у Европи када се распала СФРЈ, Сједињене Америчке Државе (САД) су због своје политике подршке муслиманима у Европи, најпре давале политичку подршку косовским Албанцима,

* Имејл адреса: vladicatorovic72@gmail.com; ORCID: 0009-0001-5766-628X.

потом 1999. преко НАТО ратовале на страни Албанаца против Србије, са крајем рата окупирале својом војском и војском својих савезника КиМ, а 2008. прогласиле независност КИМ, коју су пратили савезници САД и бројне друге земље. У раду је кориштена метода анализе садржаја како би дошли до фактора који су довели до одвајања КиМ од Србије, а кориштена је и компаративна метода, а би упоредили услове који су довели до одвајања КиМ од Србије за време владавине Комунистичке партије Југославије и Савеза комуниста Југославије, која је промовисала државни атеизам, за време своје власти од 1945. до 1990. као и период након 1990. када је исламска религија Албанаца, определила најјачу светску силу Сједињене Америчке Државе, да се у косовском сукобу ставе на страну муслимана Албанаца против православних Срба.

Кључне речи: Косово и Метохија, Србија, атеизам, религија, ислам комунизам, рат, међународни односи.

УВОД

Област Косово и Метохија добила је територијалну аутономију у комунистичкој Југославији, коју није добила у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевини Југославији од 1918. до 1941. Тада су на власти биле српска династија Карађорђевић и српске странке, попут Народне радикалне странке и Демократске странке, које су разумеле српску историју, и религију и значај КиМ за српску историју и за православну религију, са бројним манастирима и црквама. Држава је и када је била Краљевина, дељена је на области и бановине, али албанска мањина није добила територијалну аутономију као за време владавине комуниста од 1945. до 1990. Када је 1945. дошла на власт, Комунистичка партија Југославије, која касније мења име у Савез комуниста Југославије, којој је религија била опијум за народ и где су временом већински Срби у држави денационализовани и постајали атеизирани Југословени, где председник државе који је био доживотни председник, није био припадник српске нације, притом рођен у Хрватској, и у Првом светском рату као војник у аустроугарској војсци учесник у рату против српске војске, КиМ је добило територијалну аутономију. Тада је почело одвајање КиМ од Србије. Дакле, са комунистима

на власти, који су доделили територијалну аутономију и институције овом делу српске територије са албанском већином, која је у комунизму развијала додељене институције, и огромним наталитетом стварала услове за одвајање од Србије. Србија је била федерална република, а власт у републици чинили су атеизирани Срби, укључујући и оне Србе који су били функционери на савезном нивоу, и који су деценијама прихватили комунистичку идеологију и изгубили утемељење у српској нацији. Онда су они могли прихватити да се кроз аутономију одваја КиМ од Србије. Милан Ст. Протић пише: „Први међу Србима који су се усудили да погазе православље и одбаце га од себе били су комунисти. Пре њих левичари јесу одрицали водећу улогу цркве и донекле одбацивали хришћански поглед на свет. Али, пре појаве комуниста, ни они најгласнији, нису имали храбрости, ни воље да избришу православно уверење као историјски облик Српства. Одлуком да нападну православље, комунисти су се истовремено одrekli и Српства. Опредељујући се за револуцију, интернационализам и оданост првој земљи социјализма, комунисти пореклом Срби, једноставно су престали да припадају Српству. И то својом слободном одлуком” (Protić 1994, 315). У тим околностима српским комунистима била је важнија Југославија од Србије, за разлику од несрпских комуниста, којима су своје републике биле важније од Југославије, што се и видело када се ова држава распала почетком 90-тих.

У Југославији након другог светског рата у вишенационалној и вишерелигијској држави промовисан је државни атеизам, који је представљао порицање и сузбијање религије, да се не би у вишенационалној и вишерелигијској држави подстицао национализам и нарушило, прокламовано братство и јединство, нација и народности.

Иван Цвитковић наводи да је о односу комунизма према атеизму писао и високи комунистички функционер Едвард Кардељ: „Ми комунисти смо атеисти, али атеизам није наша религија и зато нисмо вјерски нетрпељиви. Ми смо нетрпељиви само онда када неко покуша искористити вјеру у реакционарне и антисоцијалистичке циљеве као што смо увијек нетрпељиви кад је у питању опасност која угрожава тековине социјалистичке револуције” (Cvitković 1989, 58).

За време владавине комуниста од 1945. до 1990. Српска православна црква налазила се под притиском режима. Истакнути теолог Николај Велимировић, епископ охридски и жички, након Другог светског рата, за време кога је најпре био у интернацији у манастиру Љубостиња, потом заточен у логору Дахау, није желео да се врати у домовину, и отишао је у САД, где је и преминуо 1956. Велибор Џомић пише о положају СПЦ у Митрополији црногорско-приморској: „Митрополит Арсеније Браваревић је 1945. године као администратор загребачке митрополије рекао да је католичка црква за време рата учинила велика зла православном живљу, а комунисти су се тога сетили 10 година касније. Тиме Митрополит Арсеније Браваревић изазвао верску мржњу кажњиву на основу члана 119. кривичног закона Црне Горе (Džomić 2003, 32). Један од водећих духовника у православљу и професор на Богословском факултету у Београду, Јустин Поповић, натеран је од стране режима да се 1948. са факултета повуче у манастир Ћелије код Ваљева, где је и живео до краја живота 1979. Након рата за патријарха био је изабран Викентије Проданов, који је био патријарх од 1950. до 1958. Епископ шумадијски Сава пише: „Патријарх Викентије је умро под врло загонетним околностима, убрзо после редовног заседања Светог архијерејског сабора на коме није призната тзв. „Македонска православна црква”. У сваком случају, његова смрт није била природна” (Episkop šumadijski Sava 1996, 79). За следећег патријарха био је изабран Герман, који је био патријарх од 1958–1990. у дугом периоду владавине комуниста, када СПЦ није превише била присутна у јавности. Комунистичка власт је у СПЦ видела извор великосрпске идеологије, док је однос према Римокатоличкој цркви био блажи. Драгољуб Живојиновић пише о периоду након Другог светског рата: „Под притиском САД, западних земаља и јавног мњења у свету, као и потребе да обезбеди њихову подршку и помоћ у сукобу са СССР-ом, југословенски режим је постепено ублажавао своје држање према Цркви. Сарадња са САД довела је до условног ослобађања надбискупа Степинаца и његовог пребацивања из Лепоглаве у Крашић. Иако су Ватикан, као и сам Степинац, захтевали његов повратак на надбискупску столицу у Загребу, дипломатија САД и југословенска влада биле су сагласне да је то неприхватљиво (Živojinović 2007, 420).

У Југославији након другог светског рата кориштена је синтагма народ и народности, уместо нација и националне

мањине. Термин народ представљао је југословенске народе, а термин народност националне мањине. У држави формираној 1918. народи су били: Срби, Хрвати и Словенци. Зато је држава названа Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. У комунистичкој Југославији 1945. Македонцима, Црногорцима и нешто касније Муслиманима са великим почетним словом М, који су били сврстани у Србе пре 1945. признат је статус народа. Народности су биле националне групе које нису по пореклу припадале југословенским народима, већ су имале своје националне државе, попут Албанаца, који су имали Албанију. Албанци који су представљали већину на КиМ, имали су политичку аутономију, али без права на отцепљење.

Падом комунизма крајем 80-тих и распадом СФРЈ почетком 90.-тих, створили су се услови за америчку помоћ Албанцима у правцу добијања независности тзв. Косова. Америчка политика од стварања Израела нарочито од 1967. окруженог стотинама милиона муслимана је јасна. Мирољуб Јевтић пише да САД због подршке Израелу у сукобима са околним муслиманским државама, на другим местима подржавају муслимане када су у сукобу са хришћанима, и нејеврејима.¹ Џорџ Буш млађи (*George Bush*) председник САД од

¹ Мирољуб Јевтић пише: „Највећи грех од свих, који су САД починиле према муслиманима, јесте ситуација у Палестини. За муслимане Јерусалим је треће свето место после Меке и Медине. То је место из кога је Мухамед на своме крилатом коњу Бураку одлетео у седмо небо. У част тог путовања, које се на арапском назива мираџ, на месту поласка у небо подигнута је џамија Ал Акса. Све то, не би био неки проблем, да Ал Акса није подигнута на месту где је некада био срушени Соломонов храм. Што је посебно важно и последњи остатак Соломоновог храма, Зид плача, за муслимане јесте место где се Бурак одмарао. Религиозни Јевреји у идеји свога повратка у обећану земљу морају да обнове храм да би испунили веру. Зато су вођени сви ратови око источног Јерусалима, где се Ал Акса налази. Од јунског рата 1967. године Ал Акса је у поседу Израела и муслимани не могу да је користе онако како би по прописима своје вере морали. Са друге стране са јеврејске тачке гледишта није могуће остварити јеврејство у свој његовој пуноћи ако се не обнови Соломонов храм. Да би се обновио Соломонов храм мора се срушити Ал Акса. А то би за муслимане био смак света. Зато Израел, мада контролише брдо храма не сме ништа да предузме на његовом рушењу. У страху од Јахвеовог гнева, зато што ништа не предузимају на обнови храма, сваке године религиозни Јевреји крену са пијучима ка Ал Акси. Тамо их сачекају религиозни муслимани они се мало туку и после интервенције полиције свако се врати на почетни положај. И тако сви умирују савест да су учинили све што су могли и све иде по старом, али напетост расте. Муслимани знају да Израел,

2000. до 2008. у мемоарима пише о политици САД према Израелу: „Све од када је председник Хари Труман одбио савет свог државног секретара и признао Израел 1948, Америка је била најбољи пријатељ јеврејске државе. Отишао сам с уверењем да имамо одговорност за очување снажне везе” (Виш 2011, 406). И када су хришћани у Европи савезници САД, морају да излазе у сусрет муслиманима, као у Северној Македонији која је практично федерализована у корист албанске мањине. Ако државе на миран начин не излазе у сусрет муслиманима, онда силом, војним средствима се натерају на уступке и поразе у рату од стране САД. Косовски Албанци себе су видели, као неког ко ће ујединити остале Албанце. „Предраг Симић, питао је једног албанског политичара шта је циљ албанских националиста на Косову: стварање „Велике Албаније” или “Великог Косова”? Одговор је био неочекиван: „Шта мислиш, ко је кога требало да присаједини у Немачкој после пада Берлинског зида: Западна Немачка Источну Немачку или обрнуто? Природно је да развијенији део нације припоји мање развијени део а у случају Албанаца развијенији део је Косово које је уосталом, и историјска колевка албанске националне идеје” (Simić 2000, 23–24).

КОСОВО И МЕТОХИЈА ОД 1945. ДО 1990.

Комунистичка партија Југославије дошла је на власт 1945. без демократских избора, војним средствима и револуцијом. Област КиМ у тренутку преузимања власти Комунистичке партије имала је албанску већину, коју је повећавала у наредним деценијама.

Табела 1. Попис становништва 1948.

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	498 242 (68,46%)	171 911 (23,62%)	28 050 (3,86%)

Извор: (Protić 2015, 250)

упркос све своје храбрости, вештине, снаге и мудрости никада не би могао да опстане да иза њега не стоје САД. Зато муслимани с правом оптужују САД за све своје проблеме. Зато су Американци направили стратегију, свуда где су немуслимати-нејевреји у сукобу са исламом, САД стоје на страни муслимана (Jevtić 2007, 307–308).

Табела 2. Попис становништва 1953.

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	524 559 (64,91%)	189 969 (23,51%)	31 343 (3,88%)

Извор: (Protić 2015, 250)

Табела 3. Попис становништва 1961.

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	646 604 (67,08)	227 016 (23,55)	37 558 (3,9%)

Извор: (Protić 2015, 251)

Табела 4. Попис становништва 1971.

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	916 168 (73,7)	228 264 (18, 4%)	31 555 (2,5%)

Извор: (Protić 2015, 251)

Табела 5. Попис становништва 1981.

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	1.226 736 (77,42%)	209 498 (13,2%)	27 028 (1,7%)

Извор: (Protić 2015, 252)

Табела 6. Попис становништва 1991. (Бојкот Албанаца – прорачун).

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	1 596 072 (81,6%)	194 190 (9,9%)	20 365 (1,04%)

Извор: (Protić 2015, 252)

Табела 7. Попис становништва 2011. (Бојкот Срба).

Националност	Албанци	Срби	Црногорци
Укупно	1 616 869 (92,9%)	25 532 (1,5%)	Без евиденције

Извор: (Protić 2015, 252)

Из пописа становништва издвојили смо Албанце, Србе и Црногорце, мада је било и других пописаних заједница. Црногорци су спадали у српску нацију пре Другог светског рата, док су након Другог светског рата од стране комуниста признати за посебну нацију.

Из пописа становништва на КиМ видимо да се албанско становништво драстично повећава 70-тих година, наталитетом, али и усељавањем из Албаније, а српско становништво почиње да се смањује, мањим наталитетом, али и исељавањем у ужу Србију и у иностранство. Под комунистичком влашћу стварали су се услови да КиМ постане најпре, административна област, касније и покрајина.

Под утицајем комунистичке власти, српско становништво се након Другог светског рата убрзано атеизирало, за разлику од албанског становништва. О томе Игор Вукадиновић пише: „На попису 1953. године 12,8% становништва Уже Србије, међу Србима изјаснило се као атеисти, односно да су „без вере”. У Војводини 13,4% становништва, у Хрватској међу Србима 23,9%, у Босни и Херцеговини међу Србима 17,8%. На Косову и Метохији међу косовским Албанцима било је тек 2,3% становништва, а међу Србима 17,3%” (Vukadinović 2021, 392).

Војислав Коштуница пише: „У време доношења Устава из 1946. у неким својим јавним иступима југословенски званичници су доказивали (нарочито на примеру Далмације, којој су одрицали право на аутономију) да се предложеним федералним уређењем, а пре свега границама, несрпски народи не смеју цепати, а српски народ мора цепати, како би се сузбио његов наводни хегемонизам, али заправо демократска државотворна традиција и антикомунизам” (Koštunica 2000, 12).

Душан Батаковић пише: “Косово и Метохија је најпре била аутономна област у саставу Србије (1946), да би по Уставу од 1963. добило статус аутономне покрајне. Модел национал – комунизма зацртан уставним амандманима 1968. међу Албанцима на Косову и Метохији био је схваћен као дуго очекивана прилика за коначни обрачун са Србима” (Bataković 2000, 360). Уставом 1974. област КиМ била је и обележја слична републици.

Едвард Кардељ у разговору са Стаљином 1947. најавио је да комунисти желе да реше питање КиМ, делећи Србију: „Код нас на територији Косова и Метохије и дан данас има више Албанаца него Срба. Ми мислимо касније, кад се боље повежемо с Албанцима (у

Албанији), да им уступимо те територије” (Bataković 2000, 346). Семјуел Хантингтон (*Samuel Huntington*), добро је размео косовски проблем: „Косово је била аутономна покрајина унутар републике Србије и имало је права једнака правима осталих шест република, осим права на отцепљење. Становништво Косова 1962. се састојало од 67% албанских муслимана и 24% православних Срба. Ипак, албанска стопа рађања била је највећа у Европи и Косово је постало најгушће насељена област у Југославији. До осамдесетих близу 50% Албанаца било је млађе од 20 година. Суочавајући се са тим бројевима, Срби су напустили Косово и боље економске услове тражили у Београду и другим местима. Као резултат тога, на Косову је 1991. било 90% муслимана и 10% Срба” (Huntington 2000, 289). Али, Албанци нису се задовољили статусом покрајине. Небојша Владисављевић пише: „Статус републике био је веома битан у социјалистичкој Југославији пошто су републике схваћене као државе конститутивних народа. Савезни устав је обезбедио право на самоопредељење само тим народима мада се подразумевало да њихово отцепљење није могуће. Између 1967. и 1974. године Косово и Војводина – раније тек административне области у Србији – стичу статус сличан републикама, а Србија ефективно губи контролу над тим деловима територије. Такође, назив Метохија, део српског православног наслеђа, избрисан је из званичног назива покрајине” (Vladisavljević 2020, 117). Дејан Јовић пише: „Албанци нису били задовољни статусом у Југославији, с обзиром на своју бројност и очекивали су значајнији статус, републику уместо покрајине. “Косово није било једнако другима. У политичком смислу било је скоро једнако, али то скоро није било довољно. Све док су и физички мање нације имале републику, а Албанци само покрајину, мало је значило што се апсолутна разлика између политичког статуса република и покрајина смањила на једну или двије – углавном декларативне – формулације” (Jović 2023, 334). Са протоком времена и повећањем броја албанске популације расле су тензије на КиМ. Албанска студентска популација предузела је радикалније кораке у правцу незадовољства тадашњом ситуацијом на КиМ.

Демонстрације у Приштини 11. марта 1981. почеле су у мензи у Студентском центру: „Тек, један студент је бесно преврнуо послужавник. Групица око њега га је подржала. Почели су да преврћу столове и узвикују „Услови”. Придружили су им

се бројни гласови. Окупљени су студенти су се запутили према центру града, успут позивајући друге да им се придруже. Испред Скупштине САП Косово у групи их је већ било неколико стотина. Зачуле су се паролe: „Хоћемо дела, а не речи!”, „Неко у фотељама, неко без хлеба!”, „Докле у подрумима?”, „Доле буржоазија!” Део масе је повремено узвикивао „Јединство”, мислећи на јединство Косова и Абаније” (Ristanović 2020, 181–182). Полиција је разбила демонстрације.

Године 1987. априла месеца, Слободан Милошевић посетио је Косово поље и окупљеном народу изговорио касније чувену реченицу: „Нико не сме да вас бије”. Антибирокаратска револуција почела је у септембру 1988. а завршила се у јануару 1989. што је допринело успону Милошевића. Захтеване су промене уставних положаја аутономних покрајина Војводине и КиМ. Милошевић се понашао као човек из народа, за разлику од већине комунистичких политичара, и који се за разлику од њих заинтересовао за статус Срба на КиМ.

Амерички конгресмени били су добро упознати са политиком САД у правцу подршке муслиманима у Европи. Ворен Цимерман, тадашњи амерички амбасадор у Југославији пише: „У време мог повратка 1989. Косово је постало најозбиљнији европски проблем у погледу људских права западно од Совјетског Савеза. Забринутост је била највећа у САД. Угледни чланови Конгреса, предвођени сенатором Робертом Долем (републиканац из Канзаса) и конгресменом Томом Лантошем (демократа из Калифорније), упозоравали су да Милошевићев приступ Косову може да нанесе штету односима САД са Југославијом” (Zimmerman 2003, 8). Подршка муслиманима се видела и непосредно пред распад Југославије, а наводни мотив забринутости за њихов положај је пре свега политика инспирисана националним интересима САД у односима са муслиманским светом, а због помоћи Израелу у сукобима са муслиманима.

КОСОВО И МЕТОХИЈА ОД 1990.

Најавом распада СФРЈ, компликовала се политичка ситуација и на КиМ, између муслиманских Албанаца и православних Срба, у ситуацији када је религија имала све више одлучујућу улогу у међународним односима.

Албанско становништво на КиМ је и у време пада комунизма било веома религиозно. „Једно истраживање религиозности, спроведено непосредно пред вишестраначке изборе 1990. године у Центру за политиколошка истраживања Института друштвених наука, показује да је на Космету две трећине становништва религиозно, а од њих 70 одсто чине Шиптари” (Jevtić 2009, 277). Албански политичари предузимали су кораке ка независности покрајине. „Делегати тадашње скупштине Социјалистичке Аутономне Покрајине Косова и Метохије тајно су се састали 2. јула 1990. године и усвојили су тзв. Декларацију о независности Косова, а затим 7. септембра 1990. у Качанику Устав Републике Косово” (Petrović i Rašković-Talović 2024, 92–93). Јула месеца 1990. покрајинска скупштина на Косову донела је тзв. Уставну декларацију којом је Косово проглашено равноправним субјектом у југословенској федерацији. Међутим, јула месеца 1990. Скупштина Србије донела је специјалне законе којима је укинула косовски парламент и владу, и којима је на КиМ увела тзв. режим посебне управе. Године 1990. 28. септембра донесен је нови устав, који је задржао организацију Србије на моделу са две аутономне покрајине, Војводином и КиМ. Али је обим надлежности аутономних покрајина смањен, са вођењем више централистичке политике, него у ранијем периоду. Косовски Албанци су потом одговорили штрајковима, и демонстрацијама, јер су схватили да би укидање аутономије КиМ по Уставу из 1974. представљало смањење достигнутог нивоа државности.

Потом, маја месеца 1992. Албанци су одржали „изборе за председника” и „парламент” самопроглашене „Републике Косово”. „Председник” Косова је постао Ибрахим Ругова, председник странке Демократски савез Косова”. Албанци су се понашали као конститутивни елемент СФРЈ, која се распала, и да су у тој ситуацији и они имали право на независну државу. Зато су тражили подршку међу исламским државама и у САД, најмоћнијој држави, а на КиМ су покушавали да изграде паралелне институције, своје изборе, свог председника, представљајући ову ситуацију као неку врсту српског апартхејда према Албанцима.

Албанци на КиМ су у великој већини муслимани, припадници религије која је непопуларна у западном римокатоличком и протестантском свету. Зато се њихов лидер из 90-тих, Ибрахим Ругова представљао као западно оријентисан, и да је наводно са

ислама прешао у римокатолицизам, а што је требало да буде увод у израженију приврженост муслиманског албанског становништва са КиМ према римокатолицизму.

Професор Јевтић пише: „Посебно значајна манипулација јесте изјава која се после Руговине смрти раширила да је он прешао у римокатоличку веру и добио име Петар... Пример Ругове је требало да послужи као савршен. Ибрахим који умире као Петар. А не сахрањује се ни са једним верским обележјем. Савршено за све. Муслимани знају да се није крстио већ се послужио чистим такијахом, правом да се користи неистином у име тријумфа ислама” (Jevtić 2007, 314–315). Професор Јевтић наставља: „Љуш Ђерђи је 1991. повезао Ругову са папом Јованом Павлом II. Приштинска штампа је јавила да је он крстио Ругову и дао му име Петар. У интервјуу за париски „Л Монд” Ђерђи је рекао да је приштинска штампа „искривила његове речи”. Дон Ђерђи је у ствари рекао: „Ибрахим Ругова није никада рекао да ли је или није приступио католичкој цркви. Он је бранио њене вредности, није ли то најбитније? Закључио је Дон Ђерђи. Дакле крштење је напосто измишљено исто као и име Петар, да би се стекла слика о Албанцима као о римокатолицима, дакле блиским Риму, за разлику од Срба којима је идеал Москва” (Jevtić 2007, 316). Али, римокатолика на КиМ само је око 20 000 хиљада, рачунајући и Хрвате у селу Јањево и околини, који се константно исељавају у Хрватску.

Важан део процеса одвајања КиМ од Србије је улога Организација исламске конференције, која окупља све земље са исламском већином становништва, и која лобира за њихове интересе.

„Циљеви ове организације дефинисани су на састанку Међународног савета за џамије у Меки у Саудијској Арабији од 1–5.02.1992. Тада су донете следеће одлуке:

1. Да БИХ буде призната као независна држава у границама које је дефинисао АВНОЈ.
2. Да се помогне Албанцима Космета да формирају сопствену политичку заједницу.
3. Да се призна политичка аутономија Рашке области.
4. Да се Македонија преуреди у смислу поделе суверенитета између муслимана и Македонаца” (Jevtić 2007, 311). Видимо да се до данас није остварила само трећа тачка.

СТАВОВИ ВЕЛИКИХ СИЛА О СТАТУСУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Већ почетком 90-тих чак су и председници САД, најављивали у корист Албанаца војну интервенцију на КиМ, јер је таква политика у складу са америчким националним интересима, подршке муслиманима у Европи.

Весли Кларк, у том тренутку командант НАТО снага за Европу у мемоарима наводи део разговора са Крисом Хилом, у том тренутку америчким амбасадором у Бившој Југословенској Републици Македонији и специјалним изаслаником за Косово: „Крис Хил је намеравао у Стејт департменту да нагласи потребу за пооштравањем тзв. божићног упозорења које је у децембру 1992. године српском руководству дао тадашњи председник Џорџ Буш, који је између осталог рекао да ће „у случају избијања сукоба на Косову као последице српског деловања, САД бити спремне да употребе војну силу против Срба на Косову и у самој Србији” (Klark 2003, 142). Председник САД, Бил Клинтон 1993. је изјавио: „Америчка политика према Косову није се променила. У случају конфликта на Косову, који би био изазван неком акцијом са српске стране, САД су спремне да пошаљу своје војне снаге против Срба на Косову и шире у Србији” (Jevtić 2007, 301). А америчка администрација била је арбитар који ће одлучити ко је изазвао немире, и због ислама навијајући за албанску страну.

Момир Булатовић у том тренутку председник Црне Горе, писао је у мемоарима о састанку у САД из септембра 1996. са саветницима за националну безбедност у административној згради Беле куће, где му је речено да треба да се дистанцира од Милошевића. Тада му је још речено: „Србија ће се, веома брзо, суочити са великим проблемима на Косову. Тамо ће избити оружани сукоби и, на крају, биће стационирано око педесет хиљада америчких војника. Америка планира значајно и дугорочно војно присуство на овом подручју” (Bulatović 2004, 236).

Француска политика следила је интересе САД. „Упркос што су француске дипломате и службе безбедности биле у основи “потпуно подељене између две линије: оне традиционално просрпске, и друге: про-НАТО, оно што је одлучило да превлада управо про-НАТО струја, са министром одбране А. Ришаром на челу, и да Француска заузме „проинтервенционистичку” позицију

је, с једне стране, бахатост и тврдоглавост Милошевића, тј, његов „мултиресидивизам” (Ибер Ведрин) и с друге, још важније-узимајући у обзир да Балкан и Србија не представљају никакав виталан улог за Француску” (Mladenović 2023, 103).

Марти Ахтисари (*Martti Ahtisaari*), специјални изасланик Уједињених нација за Косово, пише о конференцији о Рамбујеу 1999: „Кад је конференција почела Контакт група је већ имала спремљен план и намеравала је да натера сукобљене стране да га прихвате. Према том плану политичко питање косовске кризе би се решило проширењем аутономије Косова, а после три године одржала би се међународна конференција на којој би била донета одлука о статусу Косова. Та одлука требало је да буде базирана на “вољи народа”. Један од начина да се утврди воља народа је референдум. На територији на којој скоро 90 процената становништва чине Албанци, ова одредба Рамбујеовског споразума значила би, наравно, проглашење очекиване независности” (Ahtisari 2001, 38–39). „Медлин Олбрајт (*Madeleine Albright*) државни секретар Сједињених Држава, истакла је: „Јасно смо дали до знања Милошевићу и Косоварима да не подржавамо независност Косова, да желимо Србију ван Косова, а не Косово ван Србије” (Lindzi 2011, 34). У првој фази да, али касније би био организован референдум о независности. Уосталом, ако Србија не би имала значајнија овлашћења на КиМ, и пре референдума, шта је то него независност.

Медлин Олбрајт у мемоарима пише: „Увече 23. марта, генерални секретар НАТО пакта Солана наредио је генералу Весли Кларку да иницира ваздушне операције. То је било после поноћи. Отишла сам кући исцрпљена, а онда остала будна до касно гледајући на телевизији вести. Замало сам заспала када је зазвонио телефон. Био је то председник. Рекао је: „Ми радимо праву ствар овде. Имамо дуг пут да пређемо, и ово неће бити брзо завршено, али заиста мислим да смо исцрпили све алтернативе”. Заједно смо обрадили напоре да би пронашли дипломатско решење, укључујући петнаест путовања које сам имала за Европу да консултујем савезнике претходне године... Председник је рекао поново, „Мислим да радимо праву ствар”. „Да господине председниче,” кажем, “радимо” (Albright 2003, 407). За бомбардовање Србије, претходила је медијска припрема. Тако је Њујорк Тајмс (*New York Times*) писао: „У малтене сваком тексту јасно се истиче да су Срби злотвори и силници, да је њихово понашање бестијално и неконтролисано, те

да их држава штити и подстиче у звјерствима. Албанци су, са друге стране, мета напада и мученици” (Savić 2025, 51). Борис Јељцин, председник Русије у мемоарима писао је о телефонском разговору 24. марта 1999. са Билом Клинтоном, председником САД. Клинтон је говорио Јељцину да ће Милошевић нарушити Руско-америчке односе. Али и још нешто: „Клинтон је навео још један, за мене најозбиљнији аргумент: Милошевић је последњи комунистички диктатор који жели да поруши савез између Русије и Европе, који се залаже против демократизације континента” (Jeļcin 2002, 270). САД су користиле и тај аргумент да је Милошевић комуниста.

Некадашњи премијер и министар спољних послова Турске, Ахмет Давутоглу пише о турској политици у којој КиМ, представља важан део: „Темељ политичког утицаја Турске на Балкану јесу муслиманске заједнице, баштиници Османског царства... Пре свега у земљама у којима су муслимани, природни савезници Турске у већини (Босна и Албанија) појавила се воља да се ова историјска повезаност претвори у природни савез. Турске и муслиманске мањине у Бугарској, Грчкој, Македонији, у Санџаку, Косову и у Румунији такође представљају значајне елементе турске политике према Балкану” (Davutoglu 2014, 134). Бивша немачка премијерка, Ангела Меркел пише о војном ангажовању Немачке у косовској кризи: „У марту 1999. године Бундесвер је, са својим Ратним ваздухопловством, први пут у историји постојања учествовао у борбеној акцији. Као део операције НАТО-а Савезничка сила, ваздухопловне оружане снаге бориле су се против српске и југословенске војске председника Слободана Милошевића, која је сурово поступала према албанском становништву у покрајини Косово, присиливши га на бежање како би се спречила независност Косова” (Merkel 2025, 583). Алистер Кембел (*Alastair Campbell*), директор за комуникације и стратегију британског премијера Тони Блера пише 14. априла 1999.: „Да је Блер поново разговарао са бившом премијерком Маргарет Тачер о Косову, и да је она рекла да не може да разуме зашто Клинтон јаче не бомбардује Србе” (Campbell 2007, 376).

Моћне западне земље предвођење САД без изузетка биле су против Србије и на страни косовских Албанаца. „Агресија НАТО савеза на Савезну Републику Југославију 1999. године, у контексту апсолутне доминације САД као једине светске суперсиле и „политичког понижавања” Народне Републике Кине

и Руске Федерације, обележила је врхунац пост-хладноратовског „униполарног момента” (Mitić 2025, 14).

Године 1999. од 24. марта до 10. јуна, дошло је до бомбардовања Србије и делимично Црне Горе. Након нешто мање од три месеца НАТО бомбардовања дошло је до повлачења Војске Југославије и српске полиције са КиМ. После рата 2000. догодила се смена режима Социјалистичке партије Србије. Нова власт Демократске опозиције Србије очекивала је повољније околности решавања косовског питања. Али америчка администрација имала је своје националне интересе, које је стављала изнад свега. Премијер Србије Зоран Ђинђић је 2003. пред напад САД на Ирак покренуо питање решавања статуса КиМ: „Реаговао сам и упозорио да ће Београд – ако нам се буду отимали Косово и Метохија у име етничког права Албанаца и принципа самоопредељења, са игнорисањем граница и суверенитета СРЈ и Србије тражити нови Дејтон” (Đinđić 2003, 430–431). Године 2008. дошло је од стране САД и савезника проглашење независности тзв. Косова. Ни власт Српске напредне странке од 2012. са новим приступом подизања преговора са албанском страном на виши политички ниво, није могла превише учинити у правцу решења косовског питања у српском интересу. “Према писању приштинског дневног листа „Коха”, појавио се нон-пејпер 2, француско-немачки документ који за Србе предвиђа „аутономни округ северног Косова”, у складу са законима и уставом тзв. Косова. Према том нон-пејперу Српска православна црква имала би „привилеговани статус”, док би Србија, након ратификације правно обавезујућег споразума, била у обавези да не омета чланство Косова у међународним и регионалним организацијама. Ова формулација садржана је у Вашингтонском споразуму, који је председник Вучић потписао, у организацији америчког председника Доналда Трампа, са премијером тзв. Косова Абдулахом Хотијем” (Subotić 2021, 54).

ЗАКЉУЧАК

Комунистичка власт, изашла из Другог светског рата, није водила рачуна о српским националним интересима. Поделила је Србију на три дела, и дозвољавала имиграцију Албанаца из Албаније на КиМ. Политичари из СПС-а су били мало освешћенији Срби за разлику од првих комуниста из периода пре 90-тих, јер

се распала СФРЈ и схватили су да та држава не постоји већ постоји Србија, њихова ужа домовина. Али оптерећени својом бившом комунистичком идеологијом, која се распала у Европи, идеологијом повезаном са комунистичким атеизмом, они су бранили интересе Србије, углавном без успеха, јер су због своје комунистичке идеологије, сада разблажене, били лака мета за пропаганду од стране САД и њихових савезника, да и војно не само политички буду против Србије.

Када се распао комунистички систем крајем 80-тих, наступио је нови светски поредак, у коме су САД доминирале светском политиком. Косово се уклапало у амерички национални интерес, као и Босна и Херцеговина, где је живео велики број муслимана, а не нека претерана мржња против православног српског народа, иако се православни Срби идентификују са православном Русијом, геополитичким конкурентом Запада. На Блиском истоку су за САД лоши муслимани у: Ирану, Ираку, Авганистану, Сирији, а у Европи су добри муслимани у Руској федерацији, БиХ, КиМ.

Најмоћнија светска држава након Хладног рата, САД подржавала је војно и политички независност КиМ, као и БиХ од 1992. до 1995. због подршке Израелу који је у сукобу са суседним муслиманским државама. Заузврат САД подржавају муслиманске народе у Европи. Религија дуго има значај у политици, и помоћу религије и политике могуће је лакше разумети међународне односе. Не могу САД свуда по целом свету ратовати против муслимана, као на Блиском истоку. Муслимана је у светској популацији преко две милијарде становника, са тенденцијом даљег раста, зато их САД не желе као непријатеље. Муслимани због подршке САД, Израелу и због израелске контроле Јерусалима, сматрају САД за непријатеља, јер без САД, Израел не би могао контролисати Јерусалим, који је треће свето место ислама. Али САД се позивају на пример Европе где подржавају муслимане. Муслимани у Европи су у праву, када су у сукобу са хришћанским православним Србима, и у БиХ и на КиМ.

Косово је морало имати границе да би могло од САД добити независност, границе које су одређене без сагласности српског народа, у комунистичкој диктатури. И онда су САД имале су основ за независност КиМ у америчком тумачењу: границе, албанску већинску аутономну националну заједницу и власт, коју је 1990. укинула Србија. У тим границама Албанци су већина, дакле границе су кључ, јер је компликованије да граница није било и

да су их Американци требали стварати, најпре кроз аутономну област, мирним путем уз сагласност Србије и дуже би трајао процес независности тзв. Косова.

Римокатоличка црква учествовала је у косовском проблему, преко Вићенца Паље из колегијума Светог Еуђидија, ватиканског реда и посредовала 1998. око споразума о нормализацији образовања на КиМ, који су тада одвојено потписали Слободан Милошевић и Ибрахим Ругова. Ватикан до данас није признао независност тзв. Косова. Српска православна црква, и тадашњи епископ рашко-призренски Артемије покушавали су да црквеном дипломатијом утичу на дешавања на КиМ, и пре рата 1999. и након рата јер црква је остала са својим народом на КиМ. Све ово нам говори да је КиМ и верско питање, место где се сусрећу интереси ислама, јудаизма, римокатолицизма, православља, али и протестантизма, преко утицајних земаља са овом религијском већином.

Власт СПС-а изгубила је рат са НАТО на КиМ 1999. а власт ДОС-а после 2000. није могла спречити признање независности тзв. Косова 2008. од стране САД и њених савезника. Данашња власт СНС-а у Србији у ситуацији признате независности од стране пре свега САД, претпостављамо жели неку врсту поделе кроз Заједницу српских општина, плус специјалан статус за манастире. Како било решење треба бити без столице у УН за тзв. Косово, што је по нама и главни мотив колективног запада који наводно наставља преговоре очекујући признање тзв. Косова од стране Србије, што би требало да буде „црвена” линија Србије према тзв. Косову.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Ahtisari, Marti. 2001. *Misija u Beogradu*. Beograd: Filip Višnjić.
- Albright, Madeleine. 2003. *Madam secretary - a memoir*. London: Macmillan.
- Bataković, Dušan. 2000. *Nova istorija srpskog naroda*. Beograd: Naš Dom.
- Bulatović, Momir. 2004. *Pravila ćutanja*. Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Buš V, Džordž. 2011. *Trenuci odluke-memoari*. Beograd: Knjiga komerc.
- Cvitković, Ivan. 1989. *Savez komunista i religija*. Sarajevo: NIŠRO “Oslobođenje”.

- Campbell, Alastair. 2007. *Blair years*. London: Hutchinson.
- Davutoglu, Ahmet. 2014. *Strategijska dubina*. Beograd: Službeni glasnik.
- Džomić, Velibor. 2003. *Stradanje srbske crkve od komunista. I tom*. Cetinje: Svetigora.
- Đinđić, Zoran. 2003. *Srbija u Evropi*. Beograd: Tanjug.
- Episkop šumadijski, Sava. 1996. *Srpski jerarsi*. Beograd: Evro.
- Hantington, Semjuel. 2000. *Sukob civilizacija*. Podgorica: CID.
- Jeljein, Boris. 2002. *Predsednički maraton*. Beograd: BMG.
- Jevtić, Miroljub. 2007. *Religija kao činilac opredeljenja zapada u prilog albanskog secesionizma*. Beograd: SANU.
- Jevtić, Miroljub. 2009. *Politikologija religije*. Beograd: Centar za proučavanje religije i versku toleranciju.
- Jović, Dejan. 2023. *Uvod u Jugoslaviju*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Koštunica, Vojislav. 2000. *Između sile i prava-kosovski zapisi*. Beograd, Valjevo, Srbinje: Univerzitetski obrazovani pravoslavni bogoslovi: Hilendarski fond: Zadužbina "Nikolaj Velimirović i Justin Popović".
- Klark, Vesli. 2003. *Moderno ratovanje*. Beograd: Samizdat B92.
- Mladenović, Ivica. 2023. *Sva naša (ne)razumevanja-francuski inelektualci i ratovi za jugoslovensko nasleđe (1991–1999)*. Beograd: Službeni glasnik.
- Mitić, Aleksandar. 2025. „Evolucija strateške komunikacione kampanje NATO tokom agresije 1999.“ *Političke revija* 84 (2): 13–42. doi: 10.5937/pr84-58293.
- Merkel, Angela. 2025. *Sloboda*. Beograd: Kontrast.
- Lindzi Ker, Dzejms. 2011. *Kosovo-put ka osporenoj državnosti na Balkanu*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Protić, St. Milan. 1994. *Uspon i pad srpske ideje*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti-Balkanološki institut.
- Protić, St. Milan. 2015. *Velika iluzija-Život i smrt Jugoslavije*. Beograd: Clorgraf.
- Petrović, Zoran, i Violeta Rašković-Talović. 2024. "Političko-bezbednosne refleksije albanskog terorizma na Republiku Srbiju." *Srpska politička misao* 88 (6): 79–99. doi: 10.5937/spm88-54494.
- Ristanović, Petar. 2020. *Kosovsko pitanje 1974–1989*. Beograd: Informatika, Novi Sad: Prometej.
- Simić, Predrag. 2000. *Put u Rambuje-Kosovska kriza 1995-2000*. Beograd: Nea.

- Subotić, Momčilo. 2021. „Non pejperi” o statusu Kosova i Metohije.” *Politička revija* 68 (2): 51–68. doi: 10.22182/pr.6822021.2.
- Savić, Aleksandra. 2025. “The New York Times o bombardovanju SR Jugoslavije 1999. godine.” *Srpska politička misao* 89 (1): 39–61. doi: 10.5937//spm89-53421.
- Vladislavljević, Nebojša. 2020. *Antibirokratska revolucija*. Beograd: Arhipelag.
- Vukadinović, Igor. 2021. *Autonomija Kosova i Metohije u Srbiji (1945–1969)*. Beograd: Balkanološki institut SANU.
- Zimmerman, Voren. 2003. *Poreklo jedne katastrofe – Jugoslavija i njeni rušitelji*. Beograd: Dan Graf.
- Živojinović, R. Dragoljub. 2007. *Vatikan, Katolička crkva i jugoslovenska vlast 1941–1958*. Beograd: Službeni glasnik.

*Vladica Todorović**
Independent researcher

COMMUNIST ATHEISM AND ISLAMIC RELIGION FACTORS THE SEPARATION OF KOSOVO AND METOHIJA FROM SERBIA

Resume

The atheistic communists claimed that religion was the opium for the people. Firstly, they granted Kosovo and Metohija were granted autonomous status in 1946. In 1963, it was granted province status, which subsequently became autonomous. In 1974, Kosovo and Metohija formed their own institutions. During the breakup of the SFRY, a new world order was created. Religion had a major impact on the late 1980s politics. The Yugoslav state was disintegrating. The SPS, which succeeded the communists in Serbia in the 1990s, was helpless against the US preservation policy of the status of Kosovo and Metohija. In 2000, the DOS government that followed, or the SNS government post-2012, was also powerless. The US, which supports Muslims in Europe, in accordance with its national interests, intervened in the Kosovo crisis following the collapse of the SFRY. It backed the Muslim Albanians both politically before 1999 and militarily with the NATO intervention in 1999, and politically after that by recognising the independence of Kosovo and Metohija in 2008.

Keywords: Kosovo and Metohija, Serbia, atheism, religion, Islam, communism, war, international relations.

* Email address: vladicatodorovic72@gmail.com; ORCID: 0009-0001-5766-628X.

** Овај рад је примљен 5. марта 2026. године, а прихваћен на састанку Редакције 26. маја 2026. године.